

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ Α΄, Ο ΦΛΟΓΕΡΟΣ ΙΕΡΑΡΧΗΣ

**Του Αντρέα Κ. Φυλακτού, δ. φ.,
Γενικού Διευθυντή,
Τιρυμα Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ',
Κυριακή, 18 Δεκεμβρίου 2011.**

Αυτές τις μέρες συμπληρώνονται τέσσερα χρόνια από την εκδημία του, ογδόντα τέσσερα χρόνια από τη γέννησή του, εξήντα χρόνια από τη χειροτονία του σε διάκονο και τη μετονομασία του από Χριστόφορο σε Χρυσόστομο, πενήντα χρόνια από τη χειροτονία του σε πρεσβύτερο και την προχείρισή του σε αρχιμανδρίτη, σαράντα τρία χρόνια από την εκλογή του από την Ιερά Σύνοδο και την ενθρόνισή του στην «πάλαι ποτέ διαλάμψασα» επισκοπή Κωνσταντίας, τριάντα οκτώ χρόνια από την εκλογή του σε Μητροπολίτη Πάφου και τριάντα τρία χρόνια ως αρχιθύτη πλέον, στην Αρχιεπισκοπή Κύπρου. Συμπλήρωσε πριν από την κοιμητή του τριάντα επτά συναπτά έτη ευδόκιμης και καρποφόρας αρχιερατικής διακονίας. Γεννήθηκε στις 27 Σεπτεμβρίου του 1927 και κοιμήθηκε στις 22 Δεκεμβρίου 2007. Ήταν 80 χρονών όταν έκλεισε για πάντα τα μάτια του. Η Αρχιεπισκοπή και οι Χριστιανικοί Σύνδεσμοι Γυναικών, που ιδρύθηκαν με τη δική του καθοδήγηση και ευλογία, πριν από τριάντα χρόνια, τιμώντας τη μνήμη του ανέλαβαν και διοργάνωσαν τόσο το θρησκευτικό όσο και το αποψινό φιλολογικό μνημόσυνο.

Το καθήκον που μου ανατέθηκε, από τους οργανωτές του, να είμαι ο κύριος ομιλητής στο φιλολογικό αυτό μνημόσυνο είναι βαρύ και συνάμα οδυνηρό. Πώς θα κατορθώσω, με τις φτωχές δυνάμεις που διαθέτω, να προβάλω στη μνήμη σας και να ιστορήσω στη σκέψη σας την εικόνα του πρωθιεράρχη και του πολύτιμου φίλου; Ομολογώ πως δίστασα στην αρχή, όταν μου ανακοινώθηκε από το σεβαστό μου Χωρεπίσκοπο Καρπασίας κ. Χριστοφόρο, ότι επιθυμία του Μακαριότατου Αρχιεπισκόπου κ. Χρυσοστόμου του Β' ήταν να αναλάβω εγώ το δύσκολο έργο και να μιλήσω σε αυτό το φιλολογικό μνημόσυνο του αείμνηστου Αρχιεπισκόπου Χρυσοστόμου του Α΄. Στην ανάμνηση, ωστόσο, της σεβάσμιας μορφής του Ιεράρχη, με τον οποίο με συνέδεε μακρόχρονη ειλικρινής φιλία, μου ήταν αδύνατο να μην υπακούσω στην, άλλωστε, τόσο τιμητική για μένα πρόσκληση.

Το φιλολογικό αυτό μνημόσυνο που επιτελούμε σήμερα, αποτελεί όσιο χρέος και καθήκον ιερό. Η ευγνωμοσύνη μας προς τον άξιο ιεράρχη, ο οποίος εγκατέλειψε τα γήινα και όλους εμάς που η αγάπη προς το πρόσωπό του ήταν απέραντη, αποτελεί, επιπρόσθετα, και πράξη δίκαιης ευγνωμοσύνης, που ταιριάζει στην ελληνική μας καταγωγή και στην ορθόδοξη πίστη μας. Οι πολλοί, που έχουν ευεργετηθεί από το σεπτό Αρχιερέα, ο οποίος δε διαβαίνει πια μαζί μας το δρόμο της πρόσκαιρης αυτής ζωής, αισθάνονται την ανάγκη, αλλά και την υποχρέωση, και με σπονδή δακρύων να ράνουν τον τάφο του, και τη μορφή του και την προσωπικότητά του να θυμηθούν με αγάπη, και τη ζωή και τα έργα του να απαριθμήσουν και τις ευχές τους να αναπέμψουν στον Ύψιστο για την ανάπτυγμη της ψυχής του και την κατάταξή του στις σκηνές των αγίων. Είμαστε βέβαιοι πως η ενάρετη ψυχή του, στις αιώνιες μονές, όπου βρίσκεται, αποδέχεται την προσφορά μας και ευαρεστείται με τις εκδηλώσεις μας αυτές, που συνιστούν έκφραση ευλάβειας και αγάπης, και προέρχονται από τα βάθη της καρδιάς των αισθαντικών φίλων και εκτιμητών του. Είναι «δόσις αγαθή φίλη τε». Από την άλλη, βέβαια, παρέχεται η ευκαιρία σε όλους όσοι τις

παρακολουθούν, να φρονηματιστούν από το παράδειγμά του, να παρηγορηθούν και να εξυψωθούν. Με τις εκδηλώσεις αυτές, πέρα από την τιμή που δίκαια απονέμεται στον αείμνηστο Αρχιεπίσκοπο, μας δίνεται η ευκαιρία να αναβαπτιστούμε στα ιερά νάματα της ηθικής, της πνευματικής και της εθνικής μας συνείδησης.

Μια ζωή τόσο πλούσια και μια προσφορά τόσο πολύμορφη, πολύτιμη και πολύχρονη δεν μπορεί να κλειστεί μέσα στον ελάχιστο χρόνο που μου έχει παραχωρηθεί από τους διοργανωτές αυτού του φιλολογικού μνημοσύνου, τους οποίους και πάλι ευχαριστώ για την τιμή που μου έκαναν να είμαι απόψε ο κύριος ομιλητής. Ούτε μπορεί με την όποια φιλότιμη ή αυθαίρετη ή άδικη προσπάθειά μου να συμπτυχθεί η πολυσχιδής δραστηριότητά του για να χωρέσει στις ελάχιστες σελίδες του κειμένου μου. Το μόνο που θα επιχειρήσω να πράξω, και γι' αυτό ζητώ την επιείκειά σας, είναι να παρουσιάσω, με το φτωχό μου λόγο, κάποιες παραμέτρους της προσωπικότητάς του και κάποιες πτυχές της πλούσιας δράσης του. Συμπαραστάτες και βοηθοί στη δύσβατη αυτή οδοιπορία μου θα είναι τα έργα του, οι λόγοι του, τα λόγια του και οι αναμνήσεις μου. Εκεί, που κατά την κρίση μου, είναι απαραίτητο να φωτιστεί καλύτερα η σκέψη και οι προθέσεις του, θα παραθέσω αυτούσια αποσπάσματα από τις ομιλίες ή τα κηρύγματά του. Εξαιτίας του περιορισμού του χρόνου, είναι βέβαιο πως πολλά και σημαντικά που θα έπρεπε να ειπωθούν, εξ ανάγκης θα παραλειφθούν. Προσθέτω, επίσης, πως τα φιλικά συναισθήματά μου δε θα με παρασύρουν στην υπερβολή ή στη σκίαση της αλήθειας.

Διευκρινίζω πως πρόθεσή μου, με τη σύντομη αυτή ομιλία μου, δεν είναι να τοποθετήσω τον Αρχιεπίσκοπο Χρυσόστομο Α' στο εικονοστάσι των αγίων της εκκλησίας μας. Ούτε θα επιχειρήσω τα αδύνατα, αλλά ακροθιγώς μόνο θα καταθέσω ενώπιο σας το πλούσιο έργο που μας κατέλειπε. Απλώς, θα υπενθυμίσω τι έπραξε για την Εκκλησία και για την Πατρίδα, τι άφησε πίσω του φεύγοντας, τι κληροδότησε σε όλους εμάς, και σε όσους θα έρθουν ύστερα από μας. Και δεν είναι λίγοι οι καρποί της πολύχρονης προσφοράς της φλογερής ψυχής του και όσα για όλους έπραξε με απέραντη αγάπη και αφοσίωση και με επιδέξια σκέψη.

Στην ομιλία μου έδωσα τον τίτλο «Χρυσόστομος Α', ο φλογερός ιεράρχης», θέλοντας να τονίσω το πιο σημαντικό, κατά την κρίση μου, χαρακτηριστικό της προσωπικότητάς του. Ο άνθρωπος αυτός, που αφιέρωσε τη ζωή του στη διακονία της Εκκλησίας, ήταν ο ίδιος μια φλόγα, που φωτίζε τους γύρω του, που φλόγιζε με το λόγο του και με την επιβλητική του εμφάνιση όλους όσοι τον άκουαν. Ήταν ο τίμιος, ο ειλικρινής, ο γνήσιος άνθρωπος, που φλεγόταν από πίστη προς το Θεό και την πατρίδα, από τα λόγια του Θεανθρώπου και από τη φωνή της πατρίδας. Καιγόταν από την αισιοδοξία του για ένα λαμπρό αύριο για τον Ελληνισμό. Ο φλογερός του λόγος, που μετατρεπόταν σε θύελλα και καταιγίδα και αστραπή, άγγιζε και πυρπολούσε με τα πύρινα μηνύματά του τις καρδιές των συμπατριωτών του και τις γέμιζε με την ελπίδα της Ανάστασης και της απελευθέρωσης του τόπου μας. Δεν ήταν μόνο φωτοδότης, ήταν και πυρπολητής ψυχών και διανοιών.

Ξετυλίγοντας το νήμα των δραστηριοτήτων του, θα περιοριστώ στην εκκλησιαστική, κοινωνική, πολιτιστική και εθνική του δράση.

Ο Κύπρου Χρυσόστομος έδωσε υψηλό νόημα και βαθύ περιεχόμενο στο αξίωμα του Αρχιεπισκόπου Κύπρου, όταν ανέλαβε τα ηνία της Εκκλησίας Κύπρου, μέσα σε συνθήκες που κάθε άλλο παρά ομαλές και ειρηνικές ήταν. Η απελπισία, από το θάνατο του Μακαρίου είχε κυριαρχήσει στις καρδιές του κόσμου και η οδύνη από την καταστροφή που έφεραν στον τόπο μας το πραξικόπημα και η εισβολή, δεν έδινε περιθώρια αισιοδοξίας. Ο Αρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος σε όλες αυτές τις αντιξοότητες υψώθηκε ως πραγματικός ηγέτης, αναδείχθηκε στοργικός πατέρας,

επιδέξιος καπετάνιος, άξιος ποιμενάρχης των λογικών προβάτων της εκκλησίας του και ασυμβίβαστος αγωνιστής των δικαίων του λαού του. Το έργο του ενίσχυναν η κρίση και η ευφυΐα που διέθετε. Και τα δύο αυτά πολύτιμα θεία δώρα τα καλλιέργησε, τα εκλέπτυνε και τα τελειοποίησε με άσκηση και μελέτη.

Τη ζωή του τη συμμέτρησε με αγαθοεργίες, γνωρίζοντας πως η προσφορά του αυτή αναπέμπεται ως ευωδία στο Θεό. Έθρεψε πεινασμένους και ξεδίψασε διψασμένους, έντυσε γυμνούς και φιλοξένησε ξένους, επισκέφτηκε ασθενείς και φυλακισμένους, άκουσε όσους βογκούσαν, σφούγγισε τα δάκρυα όσων θρηνούσαν, άπλωσε το χέρι του σ' όσους τον είχαν ανάγκη. Για να επαναλάβω λόγια από την Παλαιά Διαθήκη, «πους εγένετο χωλών, οφθαλμός τηνφλών, πατήρ αδυνάτων».

Συνέργησε, επίσης, στην ορθή παιδεία και αγωγή του ποιμνίου του, στη γνώση της αλήθειας και στον καταρτισμό των ηθών, στη σωτηρία των ψυχών και στη στήριξη της πίστης. Είχε το ζήλο που στολίζει τον πραγματικό ποιμένα των ψυχών και αυτόν που τελετουργεί στο άγιο θυσιαστήριο. Ποίμανε τα λογικά πρόβατα του Χριστού όχι γιατί ήταν αναγκασμένος να το πράξει, αλλά με δική του ελεύθερη βούληση, όχι για προσωπικό κέρδος, αλλά από ανιδιοτέλεια, όχι για να κατακυριεύσει τον κλήρο, αλλά για να γίνει υπόδειγμά του. Ως αρχιερέας υπήρξε ανεξίκακος και πράος. Ο θυμός και όταν τον κατελάμβανε γρήγορα τον εγκατέλειπε. Δεν άφηνε στην καρδιά του μίσος για κανένα, ακόμη και για κείνους που επιχειρούσαν να τον βλάψουν. Χαρακτηριστική υπήρξε, επίσης, η ταπεινοφροσύνη του, για την οποία θα φέρω παραδείγματα:

Στην τελετή της ενθρόνισής του, στις 14 Απριλίου 1968, και μετά την προσφώνησή του από τον αείμνηστο Εθνάρχη Μακάριο Γ', στην αντιφώνησή του ως Χωρεπίσκοπος Κωνσταντίας μίλησε με άκρα ταπεινοφροσύνη, με ειλικρίνεια, αλλά και με ευστοχία για το δύσκολο έργο που θα ανελάμβανε:

Αναμετρών τας δυνάμεις μου, διερωτώμαι: ποίος ο λόγος της τοιαύτης τιμής: τίνα τα κοσμούντα με εφόδια, φυσικά ή επίκτητα, μετά των οποίων θα δυνηθώ να βαδίσω την δύσβατον πορείαν της τοιαύτης αποστολής; Ανεξίχνιαστοι αι βουλαί του Υψίστου. Διότι εις εμαυτόν καθορών, ουδέν ευρίσκω άξιον της τιμητικής, αλλά και βαρείας ταύτης κλήσεως, και δια τούτο δεν δύναμαι να αποκρύψω, ότι επί πολύ εδίσταζον να αποδεχθώ την γενομένην προσφοράν· καθ' όσον ίλιγγος κατελάμβανέ με, οσάκις ητένιζον προς το ύψος του υπουργήματος και φρίκη διεπέρα τα μέλη μου πάντα, όταν ανελογιζόμην ότι ο ανάξιος εγώ και ταλαίπωρος άνθρωπος θα εκαλούμην να παρίσταμαι τω Θρόνω της Χάριτος και ως εκπρόσωπος του Μεγάλου Αρχιερέως Χριστού να τελεσιουργώ τα φρικτά του Θεού μωστήρια. Τρόμος διακατείχε με και δειλία συνείχε με, μη φλεγώ ωσεί χόρτος και ωσεί τέφρα διαλυθώ, όταν, το ευτελές εγώ και εύθραυνστον σκένος, αγωγός θα εγενόμην και μεταδότης του πυρός της Θεότητος, όταν θα ετόλμων να αναλάβω την διαποίμανσιν και σωτηρίαν ψυχών, υπέρ ων ο Χριστός απέθανε...

Αλλά, η ταπεινοφροσύνη του δεν περιορίζεται μόνο στο χώρο των εκκλησιαστικών του καθηκόντων. Ο Χωρεπίσκοπος Κωνσταντίας επεκτείνεται και στις σχέσεις του με την κεφαλή της Εκκλησίας της Κύπρου, τον Αρχιεπίσκοπο και Εθνάρχη Μακάριο, για τις οποίες θα μιλήσω παρακάτω:

Αλλά προς τούτοις έτερον βάρος καταπίέζει με και φοβερώτερον καθιστά της διακονίας μου το έργον. Το βάρος της υμετέρας, Μακαριώτατε, προσωπικότητος, παρά τη οποία καλούμαι να υπηρετήσω. Πώς εγώ, άπειρος και αδέξιος, ικανός να γίνω συνεργός υμών εις την διαποίμανσιν της λογικής του Κυρίου ποίμνης; Ποίαις χερσί τρεμούσαις θα δύναμαι να κρατώ μεθ' υμών, του εν δεξιοίς δεξιωτάτου οιακοστρόφου, τους οίακας της εκκλησιαστικής ολκάδος; Εν μέσω μάλιστα θαλάσσης πολυκυμάντου και ταραχώδους; Γίγας υμείς, νάνος εγώ, συνθλίβομαι υπό το βάρος της συγκρίσεως. Ονχ

ήπτον όμως παρήγορος συγχρόνως με ενθαρρύνει σκέψις, ότι πηγήν εμπνεύσεως και δυνάμεως εν πάσι έξω της υμετέρας Μακαριότητος την πλουσιωτάτην πείραν, το φιλόπονον του χαρακτήρος, τας σοφωτάτας νονθεσίας και υποδείξεις, την πατρική επιείκειαν και στοργήν και συναντίληψιν.

Με την ίδια ταπείνωση θα απαντήσει στην προσφώνηση του Εθνάρχη Μακαρίου, ως Μητροπολίτης Πάφου, τον Ιούλιο του 1973:

Κύριε, ουχ εύρες άλλον ον αποστελείς; Ινα τι επ' εμέ τον αδύνατον τους οφθαλμούς Σου έρριψας; Ινα τι επί των ασθενών μου ώμων τον δυσβάστακτον τούτον φόρτον επέθηκας; Πώς εγώ μόνος, μικρός και άσημος, άπειρός τε και αδέξιος, τους οίακας ασφαλώς να κρατήσω εν μέσω του χειμώνος και του κλύδωνος; Επί τίνων βάθρων στηριζόμενος θα δυνηθώ δια των ασθενών και σχεδόν ανυπάρκτων μου δυνάμεων να αναστηλώσω τα ερείπια, τα οποία πολυχρόνιος της Μητροπόλεως ταύτης ταλαιπωρία αφθόνως επεσώρευσε; Τετραυματισμένος και ασθενής εγώ, πώς ιάσομαι τας πληγάς;

Και, απευθυνόμενος προς το λαό της Πάφου, τόνισε και πάλι την αδυναμία του:

Δεν ήλθον προς υμάς, ίνα κενοδοξίας πληρώσω επιθυμίαν, αλλ' ίνα εμαυτόν δι' υμάς και υπέρ υμών αναλώσω. Δεν ήλθον, ίνα Δεσπότην εφ' υμάς εμαυτόν επιβάλω, αλλ' ίνα υπηρέτην και εργάτην καταστήσω της εν Χριστώ υμών οικοδομής.

Επίσης, στον εορτασμό των 25 χρόνων αρχιερατείας του, το 1993, όταν οι έπαινοι για την προσφορά του από τους άλλους ιεράρχες πύκνωναν, αυτός απαντούσε ταπεινά:

Οχι μόνο τίποτε δεν πράξαμε πέραν των συνηθισμένων καθηκόντων, που θα επιτελούσε κάθε Αρχιερεύς, αλλά και υστερήσαμε, λαμβανομένων υπόψη των αναγκών του πληρώματος της Εκκλησίας, τον οποίουν την διαποίμανση η αγαθότητα του Κυρίου μάς εμπιστεύθηκε. Γι' αυτό ειλικρινά αισθανόμαστε τύψεις, αναλογιζόμενοι το έργο μας σ' αυτά τα εικοσιπέντε χρόνια που πέρασαν, γιατί διαπιστώνουμε ότι δεν έχουμε να παρουσιάσουμε καμιά αξιόλογη προσφορά πέραν της συνήθους. Μπορούσαμε να πράξουμε πολύ περισσότερα, αλλά, είτε λόγω αμελείας και ραθυμίας, είτε λόγω ελλείψεως πνεύματος αυτοθυσίας, παραλείψαμε να το πράξουμε.

Από τις πρώτες του ενέργειες ως Αρχιεπισκόπου, ήταν η ομαλή και απρόσκοπη λειτουργία της ίδιας της Εκκλησίας Κύπρου. Μελέτησε και μόνος και με άλλους τον Καταστατικό Χάρτη της και προχώρησε σε εισηγήσεις για την τροποποίηση άρθρων του. Η ψήφισή του από τη Σύνοδο και η εφαρμογή του από την 1^η Ιανουαρίου 1980, απετέλεσε ένα σημαντικό γεγονός για τη νεότερη ιστορία της Εκκλησίας Κύπρου, γιατί αντιμετώπισε πολλά, άλυτα ως τότε, διοικητικά προβλήματα της Εκκλησίας. Ο Καταστατικός εκείνος Χάρτης λειτούργησε για είκοσι ένα χρόνια.

Σημασία έδωσε ο αείμνηστος Αρχιεπίσκοπος και στην πνευματική στήριξη του ποιμνίου του. Το Γραφείο Θρησκευτικής Διαφώτισης, το οποίο στελεχώθηκε με ικανούς θεολόγους και έδωσε μεγάλη προσοχή στους νέους ανθρώπους, διοργάνωσε πολλές εκδηλώσεις, συνέδρια, διαλέξεις και ομιλίες, για να ενισχύσει την ηθική και πνευματική διαπαιδαγώγηση του λαού μας.

Στήριξε ηθικά και υλικά φορείς και οργανώσεις που έχουν στο επίκεντρό τους τον άνθρωπο, ιδιαίτερα το νέο, και την ενίσχυσή της χριστιανικής του πίστης. Τέτοιες οργανώσεις είναι οι Χριστιανικοί Σύνδεσμοι Γυναικών, για τους οποίους έκανα λόγο πιο μπροστά, η Χριστιανική Ένωση Κυπρίων Επιστημόνων, η Χριστιανική Ένωση Νεολαίας και Φοιτητών – Φοιτητριών, η Ένωση Χριστιανών Ορθοδόξων Γονέων. Η Αρχιεπισκοπή βρισκόταν επίσης δίπλα στις Φιλόπτωχες Αδελφότητες, στα κατηχητικά, στα πνευματικά και πολιτιστικά σωματεία των ενοριών. Επίσης, ενίσχυσε και ανασυγκρότησε τις κατασκηνώσεις κατηχητικών στο Άγιο Νικόλαο Στέγης.

Εξέδωσε, ακόμη, το μηνιαίο περιοδικό *Πνευματική Έπαλξη*. Στην προσπάθειά του να διαδώσει το καλό θρησκευτικό και πνευματικό βιβλίο, την καλή ευρωπαϊκή μουσική, όπως επίσης και την παραδοσιακή και βυζαντινή μουσική, ίδρυσε και λειτούργησε, κοντά στην Αρχιεπισκοπή, το βιβλιοπωλείο «Το Φως». Έδωσε επίσης οδηγίες και εκδόθηκαν, στο μεγαλύτερό τους μέρος, τα *Κύπρια Μηναία*, τα οποία περιλαμβάνουν τις ακολουθίες των Κυπρίων Αγίων που τελούνται ή τελούνται στην Κύπρο. Φρόντισε επίσης για τη μόρφωση των κληρικών, την ηθική τους επάρκεια και ενίσχυσε τη λειτουργία της Ιερατικής Σχολής. Εργάστηκε και ο ίδιος ως καθηγητής στην Ιερατική Σχολή «Απόστολος Βαρνάβας», όπως επίσης και στο Παγκύπριο Γυμνάσιο Αρρένων Κύκκου από το 1961 ως το 1966.

Ασταμάτητο υπήρξε το ενδιαφέρον του για τη λειτουργία της Εκκλησιαστικής Σχολής της Κένυα, έτσι που το ιεραποστολικό έργο του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας να είναι αποδοτικό και επιτυχημένο. Είναι γνωστό, εξάλλου, πως το Μάρτιο του 1971 συνόδευσε τον αείμνηστο Εθνάρχη Μακάριο στην Αφρική, όπου τέλεσαν ομαδικές βαπτίσεις και μετέφεραν το μήνυμα του Χριστού και του ευαγγελίου στην Κένυα. Αναθέρμανε τις σχέσεις της Εκκλησίας Κύπρου με τις άλλες ορθόδοξες εκκλησίες, με το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών, το Συμβούλιο Εκκλησιών Μέσης Ανατολής, με τη Διάσκεψη Εκκλησιών Ευρώπης, με ετερόδοξες εκκλησίες και με άλλες εκκλησιαστικές οργανώσεις, σε ολόκληρο τον κόσμο. Ανέγειρε, αναστήλωσε, συντήρησε, αγιογράφησε πολλούς ναούς. Ενεργοποίησε, επίσης, τα διάφορα ταμεία υποτροφιών, στα οποία προήδρευε ο ίδιος. Δεν είναι λίγοι οι κύπριοι φοιτητές που επωφελήθηκαν από τις υποτροφίες αυτές.

Με την ίδρυση του τηλεοπτικού σταθμού «Ο Λόγος» θέλησε να μεταφέρει και στην τελευταία γωνιά του νησιού μας τη φωνή του ευαγγελίου και της ελληνικής παράδοσης και να συμβάλει στην ανύψωση του ηθικού και πνευματικού επιπέδου και στην ενίσχυση του πνεύματος αντίστασης του λαού μας.

Γενικά, μπορούμε να πούμε πως με όλα αυτά τα έργα του υλοποίησε την υπόσχεση που έδωσε στον ενθρονιστήριο λόγο του:

Την Ιεράν Αρχιεπισκοπήν πηγήν καταστήσω αέναον, νάμα πνευματικόν προχέουσαν πάσι τοις διψώσι, και τας ψυχάς των προσερχομένων αντή αναψύχουσαν. Έντιμον και υπερήφανον και σεβαστόν το όνομα της Κύπριδος Εκκλησίας κρατήσω ενώπιον παντός του λαού και ενώπιον πάσης αρχής και εν ταις Εκκλησίαις και εν τοις έθνεσι.

Σημαντική υπήρξε επίσης η συμβολή του στην πολιτιστική ζωή του τόπου μας. Υλοποίησε, μαζί με τον αείμνηστο Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας Σπύρο Κυπριανού, το όραμα του αείμνηστου Εθνάρχη Μακαρίου, με την ίδρυση και λειτουργία του Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ', για την εκτέλεση ή τη συμπλήρωση σκοπών θρησκευτικών, εκπαιδευτικών, πολιτιστικών, νοσηλευτικών και γενικά κοινωφελών και εθνικών. Το Νοσηλευτικό Κέντρο, που ανεγέρθηκε με έξοδα του Ιδρύματος παραδόθηκε στο κράτος για λειτουργία και συντήρηση. Το Πολιτιστικό Κέντρο του Ιδρύματος περιλαμβάνει το Βυζαντινό Μουσείο, τη Βιβλιοθήκη, το Γραφείο συγγραφής της Κυπριακής Ιστορίας, το εκδοτικό τμήμα και την Αίθουσα τελετών και εκδηλώσεων, στην οποία τώρα βρισκόμαστε. Αγωνίστηκε, επίσης, να ανεύρει και να επαναπατρίσει τους κλεμμένους και λεηλατημένους από τους Τούρκους ανεκτίμητους εκκλησιαστικούς και πολιτιστικούς θησαυρούς μας. Τα ανεκτίμητης αξίας πολύτιμα ψηφιδωτά της Κανακαριάς, που φιλοξενούνται, προσωρινά, στο Βυζαντινό μας Μουσείο, αποτελούν μέρος από τους επαναπατρισθέντες θησαυρούς μας. Ενίσχυσε, επίσης, ηθικά και υλικά, πολλούς πνευματικούς και πολιτιστικούς φορείς, καθώς και αρκετούς κύπριους συγγραφείς.

Τον αγνό, άδολο και φλογερό πατριωτισμό του Χρυσοστόμου κανένας δε βρέθηκε ως τώρα να τον αμφισβήτησει. Ακόμη και οι αντιφρονούντες, το μόνο που εύρισκαν να κατηγορήσουν ήταν η, κατά την άποψή τους, αδιαλλαξία του. Τον ειρωνεύονταν, ακόμη τον χλεύαζαν για το όρθιο και απαρασάλευτο αγωνιστικό του φρόνημα.

Το ενδιαφέρον του για την πορεία του εθνικού μας θέματος και η επιθυμία του για προσφορά στα κοινά, ξεκίνησε από πολύ παλιά. Υπήρξε στενός συνεργάτης του Εθνάρχη Μακαρίου Γ', από τα φοιτητικά του χρόνια. Μετά την απελευθέρωση του Μακαρίου και των συνεξόριστων του από τις Σεϋχέλλες και την κάθοδό τους στην Αθήνα, ο Μακάριος του ανέθεσε για κάποιο χρονικό διάστημα, το Γραφείο της Εθναρχίας. Από τότε συνδέθηκε στενά με τον Εθνάρχη, υπήρξε ειλικρινής και πρόθυμος βοηθός του, όχι μόνο στα εκκλησιαστικά θέματα, αλλά και στην εθνική του δράση.

Στις πιο δύσκολες και κρίσιμες ώρες όχι μόνο για τον Αρχιεπίσκοπο και Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας, αλλά και για την ίδια τη μαρτυρική μας πατρίδα, ο Χρυσόστομος βρισκόταν δίπλα του, αφιερώνοντας ολόψυχα τον εαυτό του στον ίδιο και στην πατρίδα του. Αρκεί να αναφέρω ένα μόνο από τα πολλά περιστατικά της συμπαράστασης και της αφοσίωσής του. Στις ακραίες εκείνες στιγμές του πραξικοπήματος, όταν η ζωή του Εθνάρχη διέτρεχε τον έσχατο κίνδυνο, η Μητρόπολη Πάφου, με Μητροπολίτη το Χρυσόστομο, ήταν το ασφαλές καταφύγιο του Μακαρίου. Η Μητρόπολη, το πραγματικό φρούριο αντίστασης, υπήρξε η κιβωτός της σωτηρίας του Εθνάρχη, αλλά και της πατρίδας μας. Από το γραφείο του Μητροπολίτη Χρυσόστομου, ο Μακάριος έστειλε τα τρία μηνύματά του μέσω του Ελεύθερου Ραδιοσταθμού της Πάφου, προς το λαό του, αλλά και προς όλο τον κόσμο ότι ήταν ζωντανός, ανατρέποντας τα προδοτικά σχέδια της ελληνόφωνης χούντας. Φυσικά, πλήρωσε αρκετά γι' αυτήν του τη στάση ενάντια στους πραξικοπηματίες. Διαβάζω ένα πολύ σύντομο απόσπασμα από τη γραπτή κατάθεσή του, σε πρώτο πρόσωπο, στην οποία αναφέρεται στη συμπεριφορά του Έλληνα αξιωματικού, ο οποίος ηγήθηκε των πραξικοπηματιών στην Πάφο, μετά την αναχώρηση του Μακαρίου για το εξωτερικό:

Εισήλθεν βιαίως εις το γραφείον μου, με ηπείλησε και με εξύβρισε με γλώσσαν τροφίμου των χαμαιτυπείων, απέκλεισε την Μητρόπολιν και απέκοψε πάσαν επικοινωνίαν μου μετά του έξω κόσμου. Την 18^η με συνέλαβε και με εξηνάγκασε να επιβιβασθώ αυτοκινήτου και τη συνοδεία του με ωδήγησεν εις τα γραφεία των πραξικοπηματιών, όπου εκρατήθην απομονωμένος επί οκτάωρον και ακολούθως ωδηγήθην εις το Μετόχιον Κύκκου όπου ενεκλωβίσθην μετά των λοιπών αρχιερέων.

Ο ομιλητής, ο οποίος τον επισκέφτηκε στο Μετόχι Κύκκου, στις θλιβερές εκείνες μέρες που τα πάντα τα έσκιαζε η φοβέρα και τα πλάκωνε η σκλαβιά, μπορεί να επιβεβαιώσει πως ούτε το φρόνημά του είχε καμφθεί, ούτε η πίστη του για την επικράτηση της δημοκρατίας με την επιστροφή του Μακαρίου είχαν κλονιστεί.

Με την επιστροφή του Μακαρίου, μετά τη βάρβαρη τούρκικη εισβολή, ο Χρυσόστομος ήταν δίπλα στο Μακάριο, στην ηράκλεια προσπάθειά του για την αναστήλωση όχι μόνο του κράτους, αλλά και, κυρίως, του φρονήματος του κυπριακού Ελληνισμού που είχε καταβαραθρώθει από το πραξικόπημα και την εισβολή. Η συμφορά που βρήκε την Κύπρο ήταν φοβερή, οι πληγές δε γιατρεύονταν εύκολα, και οι κίνδυνοι ήταν προφανείς. Ήταν δίπλα στο Μακάριο ως την τελευταία πνοή του Εθνάρχη. Δεν ήταν υπερβολικά τα λόγια που είπε στην κηδεία του Μακαρίου. Αντίθετα, ήταν λίγα σε σχέση με τα όσα συναισθήματα θλίψης για το χαμό του στενού συνεργάτη και ανιδιοτελή ευεργέτη του κατακυρίευαν την ψυχή του:

Ζεις και θα ζεις πάντοτε στις ψυχές μας, στις σκέψεις μας, στη μνήμη μας. Ζεις και θα ζεις πάντοτε στους θρύλους και στις ιστορίες μας, στα βουνά και στις λαγκαδιές της Νήσου μας, στη Μόρφου, στην Κερύνεια, στον Πενταδάκτυλο, στην Καρπασία, στην Αμμόχωστο, στην Πάφο, στη Λεμεσό, στη Λάρνακα, στον Όλυμπο. Σε κάθε σπιθαμή της γης αυτής, που με τον ίδρωτά σου πότισες και αγίασες με το αίμα σου. Ζεις και θα ζεις πάντοτε, γιατί η ζωή της Κύπρου ήταν ζωή σου. Και η Κύπρος θα ζήσει, γιατί αυτή είναι η δική σου θέληση και η υποθήκη.

Όταν ο ψηφισμένος πια Αρχιεπίσκοπος αποδεχόταν την εκλογή του, επαναλάμβανε συγκινημένος:

Και μόνη η σκέψις ότι του Γίγαντος τούτου καθίσταμαι διάδοχος, συγκλονίζει με και εκ βαθέων συνταράσσει την ύπαρξίν μου.

Και στον ενθρονιστήριο λόγο του θα επαναλάβει:

Και την ανεπάρκειαν ταύτην της ψυχής μου καθ' υπερβολήν μεγεθύνει η σκέψις, ότι διαδέχομαι εις της Εκκλησίας το πηδάλιον την πολυδιάστατον και μαρτυρικήν μορφήν Μακαρίου Γ' του Μεγάλου, του υπέρ πάντα άλλον πολλαπλώς κλείσαντος τον θρόνον του Αποστόλου Βαρνάβα και πολυειδώς τούτον τιμήσαντος. Την σμικρότητα και αδυναμίαν μου προς την εκείνου δύναμιν και μεγαλοσύνην η σκέψις μου προβάλλουσα, εις κραυγήν συντριβής και απογνώσεως προς τον Σωτήρα Κύριον ωθεί την καρδίαν μου.

Θα απευθυνθεί και πάλι προς τον προκάτοχό του αείμνηστο Εθνάρχη:

Και νυν εν συγκινήσει ψυχής και εν ευγνωμοσύνη βαθεία η σκέψις μου προς σε στρέφεται, ω σεβασμία και μαρτυρική μορφή του αοιδήμου προκατόχου μου και μεγάλου της Εκκλησίας και του Ελληνισμού Ηγέτου, Εθνάρχου και Αρχιεπισκόπου Μακαρίου. Εν ευλαβεία πολλή νοερώς σε κατασπάζομαι και ως ευγνωμοσύνης μικρόν αντίδοτον την διαβεβαίωσιν παρέχω σοι ενώπιον κλήρου και λαού, ότι επί τα ίχνη σου βαδίσω, τας υποθήκας σου φυλάξω, τα έργα, άπερη ημιτελή κατέλιπες, συμπληρώσω...

Η σκέψη του για την πορεία που έπρεπε να ακολουθηθεί, από την πολιτική ηγεσία του τόπου, σύμφωνα με τον Κύπρου Χρυσόστομο, ήταν καθαρή σαν κρύσταλλο. Το πρόβλημά μας δημιουργήθηκε από την εισβολή και την κατοχή. Τίποτε από τα τετελεσμένα της Αγκυρας δεν πρέπει να δεχτούμε. Η επιβίωσή μας στον τόπο μας, εξαρτάται από μας και από ολόκληρο τον Ελληνισμό. Ούτε η συνομοσπονδία δίνει τη λύση, ούτε η ομοσπονδία, αλλά ένα ελεύθερο, ανεξάρτητο και δημοκρατικό κράτος. Πρέπει να είμαστε διεκδικητικοί και ακοίμητοι και να μην παραμένουμε αδρανείς. Αισθανόταν βαθύτατα την ευθύνη του για τη μοίρα του Κυπριακού Ελληνισμού. Ο άπειρος πόθος του ήταν η αφύπνιση και η ανόρθωση του αγωνιστικού φρονήματος του λαού.

Ως ο νέος Αρχιεπίσκοπος Κύπρου, θα διακηρύξει:

Εν ουδεμιά περιπτώσει η Εκκλησία θα αποδεχθή την νομιμοποίησιν της αρπαγής και της αδικίας. Δεν θα δεχθώμεν την απεμπόλησιν των δικαίων ημών, δεν θα διαγράψωμεν ποτέ τα αρπαγέντα υπό Τούρκων εισβολέων Κυπριακά εδάφη, ουδέ θα λησμονήσωμεν τα ιερά ημών προσκυνήματα. «Επιλησθείη η δεξιά μου, εάν επιλάθωμαί σου», ω σεπτόν σκήνωμα του Αποστόλου Βαρνάβα □ «κολληθείη η γλώσσα μου τω λάρυγγί μου, εάν μη μνησθώ υμάν», ω τάφοι προγόνων ιεροί και σεβάσμια μνήματα αδελφών και πατέρων.

Οι διαβεβαιώσεις αυτές του αείμνηστου Χρυσοστόμου τηρήθηκαν, με θρησκευτική ευλάβεια, από τον ίδιο, από την πρώτη ως την τελευταία στιγμή της αρχιερατείας του. Παρέμεινε σταθερός και ανυποχώρητος και δεν παρέκκλινε από τις προγραμματικές του αυτές δηλώσεις, ούτε στο ελάχιστο.

Μεγάλη στιγμή για την Κύπρο και την υπόθεσή της ήταν η επίσκεψη στη Λευκωσία του Πρωθυπουργού της Ελλάδας Ανδρέα Παπανδρέου, στις αρχές της ανάληψης των καθηκόντων του, το Φεβρουάριο του 1982. Η επίσκεψη εκείνη, πέρα από το συμβολικό της χαρακτήρα, ενίσχυσε το ηθικό του κυπριακού Ελληνισμού και ενδυνάμωσε τη θέλησή του για αντίσταση στα τετελεσμένα της Άγκυρας. Η παρουσία του Έλληνα Πρωθυπουργού, που επανατοποθετούσε το Κυπριακό στην ορθή του διάσταση, ότι δηλαδή ήταν πρόβλημα εισβολής και κατοχής, έδωσε την ευκαιρία στον Προκαθήμενο της Κυπριακής Εκκλησίας να διακηρύξει προς όλους ότι ο Κυπριακός Ελληνισμός θα αγωνιζόταν με όλες του τις δυνάμεις για μια λύση δίκαιη, δημοκρατική και λειτουργική. Είπε, ανάμεσα στα άλλα, υποδεχόμενος στην Αρχιεπισκοπή τον Έλληνα Πρωθυπουργό:

Η διακήρυξή σας για επανατοποθέτηση του κυπριακού προβλήματος στο διεθνές προσκήνιο σαν θέματος εισβολής και κατοχής, και όχι σαν θέματος διακοινοτικής διαφοράς, αποδεικνύει πως έχετε συλλάβει στο βάθος της την κακοδαιμονία της εξέλιξής του. Ήταν φυσικό αυτή η θέση σας να συναντήσει λυσαλέα αντίδραση, γιατί έρχεται να ζεκαθαρίσει τη σύγχυση, που σκόπιμα καλλιέργησαν οι Τούρκοι και οι σύμμαχοί τους και, δυστυχώς, ενίσχυσαν οι ατέρμονες και άκαρπες διακοινοτικές συνομιλίες. Έρχεται να ζαναπροβάλει γυμνό το έγκλημα της Τουρκίας σε βάρος ενός ανεξάρτητου κράτους στη διεθνή αμφικτιονία και να την καταστήσει υπεύθυνη και υπόδικη για τη συνέχιση της κατοχής και για τον απάνθρωπο ζεριζωμό ενός φιλειρηνικού λαού από τις πατρογονικές του εστίες.

Και, παρακάτω, στην προσφώνησή του θα διακηρύξει, υποδεικνύοντας, με πολλή παρρησία, στον Έλληνα Πρωθυπουργό τις ευθύνες του:

Και εδώ, ακριβώς, στο καμίνι των δυσκολιών δοκιμάζεται το μεγαλείο και η αρετή ενός λαού, αλλά και η ικανότητα και μεγαλοσύνη των ηγετών του. Γιατί ικανός ηγέτης δεν είναι εκείνος, που μπροστά στις δυσκολίες δέχεται την αδικία σαν ρεαλισμό, αλλά εκείνος, που κατορθώνει να μεταβάλει, παρά τις αντίξοες συνθήκες, σε ρεαλισμό το δίκαιο. Άλλωστε αυτό μαρτυρεί η μακραίωνη του Ελληνισμού ιστορία ... Ναι, είμαστε λίγοι και άσπλοι και γι' αυτό και αδύνατοι. Το ζέρουμε. Άλλα η ιστορία μας γράφηκε πάντα από τους λίγους και τους άσπλους. Η δύναμή μας και το μεγαλείο μας βρήκαν πάντα την τελείωσή των μέσα στην ολιγαριθμία, στην αδυναμία και στην ασθένειά μας. Γιατί οι αδύνατοι γίνονται δυνατοί και οι λίγοι πολλοί, σαν μέσα τους ορθό στέκει το μεγαλείο του αγώνα και της θυσίας για την ελευθερία και το δίκαιο, για την αξιοπρέπεια και την τιμή, για την προάσπιση των εστιών και των βωμών του Έθνους... Η δικαίωση είναι κατορθωτή, όσο και αν πολλοί είναι οι εχθροί μας. Αρκεί να επιδείξουμε εγκαρπέρηση, αντοχή, επιμονή, σωφροσύνη, αλλά και αγωνιστικότητα και τόλμη στη διεκδίκηση των δικαίων μας και προ πάντων πίστη, πίστη πως δεν υπάρχουν αδύνατα για εκείνον, που θέλει να αγωνίζεται. Ο Ελληνισμός πάνω στη γη τούτη πρέπει να ζήσει. Είναι δική μας ευθύνη, αλλά και δική σας, κ. Πρωθυπουργέ. Είναι ευθύνη όλου του Ελληνισμού.

Τρεις μήνες υστερότερα, το Μάιο του 1982, σε κήρυγμά του, στην εκκλησία του Αγίου Γεωργίου, στο Παραλίμνι, θα τονίσει και πάλι:

Στόχοι του αγώνα μας είναι – και πρέπει να είναι – η απελευθέρωση κάθε γωνιάς της σκλαβωμένης πατρίδας μας, η ανάκτηση όλων των πατρογονικών μας εστιών και η αποκατάσταση της ελευθερίας και της δικαιοσύνης σ' όλη την Κύπρο και για όλους τους κατοίκους της. Δεν ζεχνούμε, ούτε ζεγράφουμε, καμιά γωνιά της γης τούτης, που μας κληροδότησαν οι πατέρες μας. Ούτε την Αμμόχωστο, ούτε τη Μόρφου, ούτε την Καρπασία, αλλ' ούτε και την Κερύνεια. Και πρέπει τούτο, με την αγωνιστική τοποθέτηση των θέματός μας, να το καταστήσουμε σαφές προς κάθε κατεύθυνση. Γιατί αν δεχτούμε διαχωρισμό της πατρίδας μας σε βορρά και σε νότο, το βόρειο τμήμα μας

αργά ή γρήγορα θα μεταβληθεί σε προγεφύρωμα της Τουρκίας και τότε τίποτε, απ' όσα φτιάχνουμε σήμερα, δεν μπορούμε να 'μαστε βέβαιοι, πως θα 'ναι δικά μας και αύριο... Το Μάιο του ίδιου χρόνου, θα θέσει ξεκάθαρα ενώπιον του λαού, την ορθή πορεία για τη λύση του Κυπριακού. Το Κυπριακό, θα επαναλάβει, είναι θέμα εισβολής και κατοχής και όχι ενδοκοινοτικής διαφοράς:

Είναι ψευδείς οι ισχυρισμοί εκείνων που λέγουν ότι οι διακοινοτικές συνομιλίες έχουν σαν βάση τα ψηφίσματα των Ηνωμένων Εθνών. Κανένα ψήφισμα των Ηνωμένων Εθνών δεν εξαρτά από τα αποτελέσματα των διακοινοτικών συνομιλιών ούτε την επιστροφή των προσφύγων στις πατρογονικές τους εστίες, που είναι απόλυτο δικαίωμα, ούτε την αποχώρηση των στρατευμάτων εισβολής από τη νήσο μας. Και κανένα ψήφισμα των Ηνωμένων Εθνών δεν προβλέπει πρώτα διακοινοτικές συνομιλίες κι ύστερα φυγή των τουρκικών στρατευμάτων. Όσοι, λοιπόν, υποστηρίζουν, πως πρέπει πρώτα να βρούμε λύση στις διακοινοτικές συνομιλίες, για να φύγουν τα τουρκικά στρατεύματα, υποστηρίζουν απόψεις και αντίθετες προς τα ψηφίσματα των Ηνωμένων Εθνών και λογικά και εθνικά απαράδεκτες, αλλά και γίνονται σύμμαχοι της Τουρκίας στην προσπάθειά της να παρουσιάσει το κυπριακό πρόβλημα σαν μια διακοινοτική διαφορά, και ενισχύουν τις επιδιώξεις της να συνεχίσει την παρουσία της εδώ και να διχοτομήσει την Κύπρο, για να εξασφαλιστεί, δήθεν, η επιβίωση των Τουρκοκυπρίων... Χωρίς αγώνες και χωρίς ενότητα σ' αυτούς τους αγώνες δεν κατοχυρώνεται η ελευθερία και η δικαιοσύνη στους λαούς.

Όταν, το 1991, ο τότε Πρωθυπουργός της Ελλάδας Κωνσταντίνος Μητσοτάκης πραγματοποιούσε επίσημη επίσκεψη στην Κύπρο, ο Κύπρου Χρυσόστομος δε έχασε την ευκαιρία που του δινόταν για να επαναλάβει αυτά που είπε πριν από εννιά χρόνια στον αείμνηστο Ανδρέα Παπανδρέου:

Ζητούμε ως Έλληνες τη δυναμική παρουσία της Μητέρας Πατρίδας στον αγώνα που διεξάγουμε! Και ο αγώνας που διεξάγουμε δεν είναι μόνο για την Κύπρο. Είναι αγώνας για όλο το Έθνος! Γιατί, για εκείνους που μπορούν να βλέπουν και να συλλαμβάνουν τα μηνύματα των καιρών, με όσα συμβαίνουν σήμερα στην Κύπρο, δεν κινδυνεύει μόνο ο Κυπριακός Ελληνισμός. Κινδυνεύει όλο το Έθνος, και ως Έθνος και ως αξία... Στην Κύπρο, κ. Πρωθυπουργέ, δίδεται σήμερα η μάχη του Έθνους. Αυτή τη μάχη δεν πρέπει να τη χάσουμε! Και δε θα τη χάσουμε, αν το πιστεύσουμε και αν το θελήσουμε. Αν όλοι οι Έλληνες, όλο το Έθνος συστρατευμένο αγωνισθεί για την τιμή και την αξιοπρέπειά του...

Η ομιλία του Αρχιεπισκόπου έγινε αφορμή για να μιλήσει ο κ. Μητσοτάκης «εκ βαθέων», όπως ο ίδιος ο Πρωθυπουργός ανέφερε στην αντιφώνησή του, στην υποδοχή που του έγινε στην Αρχιεπισκοπή. Μίλησε εκ μέρους όλων των Ελλήνων, δηλώνοντας με έμφαση:

Και με αυτό το αίσθημα της εθνικής ευθύνης, Μακαριότατε, θ' αντιμετωπίσουμε τις όποιες εξελίξεις με μια βασική απόφαση: Ότι ποτέ δε θα θυσιάσουμε τα δίκαια του Ελληνισμού... Ο δικός σας αγώνας είναι δικός μας αγώνας. Θα τον συνεχίσουμε ενωμένοι. Και είμαι βέβαιος, ότι τελικά θα έλθει η δικαίωση με τη βοήθεια του Θεού και με την ενιαία προσπάθεια όλων των Ελλήνων.

Για την προώθηση του εθνικού μας θέματος ο Κύπρου Χρυσόστομος επισκέπτεται τις Η.Π.Α. και άλλες χώρες. Στην επίσκεψή του στο Λευκό Οίκο, το Μάιο του 1979, μίλησε με πολύ θάρρος στον τότε Πρόεδρο των Η. Π. Α. Αυτό που εξασφάλισε από τον Πρόεδρο Τζίμι Κάρτερ ήταν η απολογία των Η. Π. Α. για την ευθύνη τους στην τουρκική εισβολή στην Κύπρο. Οι εκκλήσεις του για την απομάκρυνση των τουρκικών στρατευμάτων και των εποίκων και για την εφαρμογή των ανθρώπινων δικαιωμάτων στον τόπο μας δεν περιορίστηκαν μόνο στις πολιτικές ηγεσίες των χωρών εκείνων που θα μπορούσαν να βοηθήσουν στην επίλυση του προβλήματος

που δημιούργησε η Τουρκία και οι σύμμαχοί της. Απευθύνονταν επίσης και προς όλους τους εκκλησιαστικούς ηγέτες και στους εκκλησιαστικούς και διεθνείς οργανισμούς.

Διέθετε μια άγρυπνη συνείδηση για το εθνικό μας θέμα. Ο ίδιος ακάματος ζήλος για την πίστη και τη σωτηρία του ποιμνίου του, που τον χαρακτήριζε, τον φλόγισε και τον ώθησε στον αγώνα για τη σωτηρία της πατρίδας. Η παλιά προτροπή «μάχου υπέρ πίστεως και πατρίδος», βρήκε την πλήρη εφαρμογή στο πρόσωπό του.

Υπήρξε λαμπρός ρήτορας και διακρινόταν για την άρτια γνώση και την ορθή χρήση της ελληνικής γλώσσας. Η δυνατή φωνή του διέλυε όλα τα σκοτάδια της απελπισίας του ποιμνίου του, ιδιαίτερα μετά το πραξικόπημα και την εισβολή, και άνοιγε δρόμους και λεωφόρους για το θάρρος, την ελπίδα, το πνεύμα αντίστασης. Η φωνή του και ο λόγος του, έπεφταν όπως το μάννα από τον σκοτεινό ουρανό της θλίψης και της απογοήτευσης, στις διψασμένες ψυχές των δυστυχισμένων συμπατριωτών του. Έδινε παρηγοριά, μετέδιδε αισιοδοξία, ήταν σάλπισμα που ξυπνούσε τις αδρανείς και περιδεείς ψυχές και τις γέμιζε με πατριωτική διάθεση και με ενθουσιασμό για αυτοθυσία και αγώνα. Ποιος δε θυμάται πώς άστραφτε το πρόσωπό του, πώς έλαμπαν τα μάτια του, πώς παλλόταν η στεντόρεια φωνή του όταν μιλούσε για την πατρίδα; Αυτός δεν εκφωνούσε τους λόγους και τα κηρύγματά του. Αυτός τα ζούσε και γινόταν ένα μ' αυτά. Τη χάρη και την ομορφιά των λόγων του ενίσχυαν οι πατέρες της εκκλησίας και οι αρχαίοι Έλληνες συγγραφείς. Τον βοηθούσε πολύ και η γνώση της ιστορίας και ιδιαίτερα των νεότερων και νεότατων χρόνων. Ο λόγος του υπήρξε γλαφυρός, καθαρός, λαμπρός, εμπλουτισμένος με άρτιο θεολογικό πνεύμα και με απαράμιλλη φιλοσοφική συγκρότηση. Φανέρωνε την οξύτατη σκέψη του, και την ευρύτητα των οριζόντων του. Οι λόγοι και τα κηρύγματά του διακρίνονταν και για την ποιητική τους διάθεση και ήταν βαθυστόχαστοι. Άλλοτε ήταν θαρραλέοι και καυστικοί, και άλλοτε κατανυκτικοί και συγκλονιστικοί. Διέθετε ρητορική δεινότητα, τέτοια που άνετα παρέπεμπε σε αρχαίους έλληνες ρήτορες και σε θείους πατέρες της Εκκλησίας. Το όνομά που πήρε, όταν αφιερώθηκε στην Εκκλησία, αφήνοντας πίσω του το Χριστόφορος, ανταποκρινόταν πλήρως στη ρητορική επιδεξιότητά του. Υπήρξε, πραγματικά, μελίρρυτος ποταμός, που κατάφερνε να μεταδίδει τους παλμούς της καρδιάς του και με τον εξαίρετο χειρισμό του λόγου, να ποτίζει τις διψασμένες ψυχές όλων όσοι τον άκουαν.

Γενικά, θα μπορούσαμε να πούμε πως ο αείμνηστος Αρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος υπήρξε υπόδειγμα ζωής και συμπεριφοράς και πως η ισχυρή προσωπικότητά του και σήμερα μας εμψυχώνει και μας καθοδηγεί να βλέπουμε πάντοτε ψηλά και να ενεργούμε σύμφωνα με τα άξια της αρετής και σύμφωνα με όσα η Πατρίδα υπαγορεύει. Η ζωή του Χρυσοστόμου του Α' έχει καταξιωθεί και η μνήμη του θα παραμείνει στους αιώνες.

Α. Κ. Φυλακτού,
Λευκωσία, 6 Δεκεμβρίου 2011.